

УДК 378.016:78.071

<https://doi.org/10.37041/2410-4434-2021-17-16>

Чжан Шенвень

*аспірант кафедри педагогіки мистецтва
і фортепіанного виконавства
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського.*

Національний педагогічний університет імені

М. П. Драгоманова,

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1605-3137>

e-mail: shengwen.zhang2021@gmail.com

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ СТИЛЬОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

***Анотація.** У статті висвітлюються результати дослідницької роботи з характеристики рівнів сформованості стильової культури виконання музичних творів у майбутніх учителів музичного мистецтва. Розглянуто критерії і показники, за допомогою яких доцільно проводити відповідну діагностику.*

За результатами дослідження наведено такі основні критерії сформованості стильової культури виконання музичних творів у майбутніх учителів музичного мистецтва: мотиваційно-когнітивний, аналітико-оцінювальний та інтерпретаційно-творчий.

Мотиваційно-когнітивний критерій застосовується з метою виявлення міри поінформованості майбутніх учителів у стильових напрямках розвитку музичної культури, ступеню розвитку мотивації студентів до пізнання й відтворення у виконанні стильової основи музичних творів; аналітико-оцінювальний - для з'ясування міри здатності майбутніх учителів до адекватного, аргументованого оцінювання і вибору виражальних виконавських засобів при створенні інтерпретації музики відповідно до стильових ознак творчості композитора; інтерпретаційно-творчий – для визначення міри здатності до творчого самовиявлення студента на тлі відтворення стильових ознак творчості композитора.

У статті подано характеристику рівнів сформованості стильової культури виконання музики – високого, середнього і низького.

го, що відрізняються системністю і широтою стильових знань майбутніх учителів музичного мистецтва, відповідністю інтерпретації музики стильовим ознакам творчості композитора, готовністю донести до слухацької аудиторії школярів повноту стильових характеристик композиторської творчості у процесі власного виконання музики.

Підкреслюється актуальність розробки методичних засад формування стильової культури виконання музичних творів у студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів.

Ключові слова: учитель музичного мистецтва, стильова культура виконання музики, критерії та рівні сформованості.

Постановка проблеми. Стильова культура виступає однією з найважливіших професійних якостей сучасного учителя мистецтва. Особливого значення набуває стильова культура виконання музичних творів, завдяки якій учитель отримує можливість вирішувати цілий ряд музично-педагогічних завдань, зокрема, впливати на становлення музичної культури учнів, на розвиток у них здатності до адекватного сприйняття й оцінювання творів мистецтва, вміння розпізнавати характерні ознаки стилю у творчості композиторів.

Розширення кола завдань сучасного педагога-музиканта у галузі стильового сприйняття музики, потреба в розробці ефективних методик професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва актуалізує проблему дослідження вихідного рівня розвитку стильової культури студентів, розробки критеріїв і показників сформованості стильової культури майбутніх учителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до художньо-естетичного виховання учнівської молоді знайшла глибоке і всебічне висвітлення в роботах українських вчених [4; 8; 9; 14; 15 та ін.]. У наукових дослідженнях підкреслюється значущість культурологічного підходу до становлення професійної майстерності студентів [5; 9; 14]. Важливого значення в дослідженнях сучасних вчених надається питанням розвитку інтерпретаційної культури, формуванню індивідуального виконавського стилю музиканта [3; 7; 10]. Серйозним внеском у розвиток науки стали дослідження в галузі теоретичних основ становлення особистості [13], виявлення

модернізаційних підходів у шкільній освіті [17], аналізу стильових підходів до музичного навчання і розвитку школярів [12]. На особливу увагу в контексті нашого дослідження заслуговують роботи, в яких розкрито основні підходи до організації досліджень щодо діагностики сформованості певних професійних якостей майбутніх фахівців [1; 2; 6; 11; 16; 18; 19].

Водночас слід зазначити, що діагностичні аспекти сформованості стильової культури виконання музичних творів студентів, а також відповідні критерії, показники і рівні досліджуваної якості, на жаль, поки що не достатньо проаналізовано в сучасній педагогічній науці.

Методи виконання дослідження: аналіз науково-методичної літератури, педагогічне спостереження, анкетування, тестування, аналіз виконання самостійно вивчених студентами музичних творів та стенограм уроків з фахово-виконавських дисциплін, проведення бесід-обговорень з викладачами, методи експертних оцінок та узагальнення.

Мета і завдання статті З огляду на зазначене вище, *мета статті* полягає у висвітленні критеріїв, показників, рівнів сформованості стильової культури виконання музичних творів у студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі *завдання*: 1) проаналізувати ключові положення щодо готовності педагога-музиканта до виконання музичних творів; 2) визначити сутність та зміст стильової культури виконання музичних творів; 3) виявити компонентну структуру стильової культури вчителя музичного мистецтва; 4) обґрунтувати критеріальний апарат дослідження процесу формування стильової культури виконання музичних творів у студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів.

Виклад основного матеріалу. При розробленні критеріїв і показників сформованості стильової культури виконання музичних творів ми виходили з розуміння її як особистісної якості, що інтегрує готовність виконавця до відтворення в інтерпретації стильових особливостей творчості композитора у єдності з виявленням власного ставлення до музики. Стильова культура виконавця музичних творів передбачає здатність особистості до відтворення системи образного і музично-формотворчого мислення автора в поєднанні

із власним ставленням до художньо-образного змісту твору в процесі його інтерпретації.

Зміст стильової культури виконання музики у майбутнього вчителя доповнюється ще й готовністю донести зміст художніх образів учнівській аудиторії, ураховуючи вікові та індивідуальні особливості музичного сприймання школярів.

У розробці критеріїв та показників сформованості стильової культури виконання музичних творів у майбутніх учителів музичного мистецтва було враховано структуру означеного феномена, що, згідно з даними нашого дослідження, складається з мотиваційно-спонукального, пізнавально-когнітивного, емоційно-оцінного, ініціативно-відтворювального та комунікативно-педагогічного компонентів. Означені компоненти структури стали основою визначення змісту критеріїв і показників сформованості стильової культури студентів щодо виконання музичних творів, а також вплинули на виявлення провідних характеристик досліджуваного явища, які передбачають наявність у вчителя музики прагнення до глибокого пізнання стилю автора і розширення знань щодо стильових аспектів розвитку музичної культури, здатність до об'єктивного аналізу, оцінювання, порівняння стильових особливостей творчості композиторів, їх відображення в інтерпретації музики, готовність до творчого самовиявлення у виконавському та педагогічному процесах.

У результаті дослідження розроблено критерії сформованості стильової культури виконання музичних творів у майбутніх учителів музичного мистецтва, як-от: мотиваційно-когнітивний, аналітико-оцінювальний, інтерпретаційно-творчий. Кожен із критеріїв характеризувався окремими показниками, застосування яких у процесі діагностики уможливило отримання об'єктивних даних. Розглянемо їх більш детально.

Мотиваційно-когнітивний критерій застосовується з метою визначення ступеню обізнаності майбутніх учителів у стильових вимірах розвитку музичної культури, у стильовій специфіці творчості композиторів різних епох і національностей, а також ступеню сформованості мотивації студентів до пізнання й відтворення у виконанні музичних творів їх стильової основи. Показниками до мотиваційно-когнітивного критерію виступають системність і широта знань студентів щодо стильових напрямів музичного мистецтва, специфіки стильової основи композиторської творчості ком-

позитора крізь призму його індивідуальності, національної культури, історичної епохи.

За допомогою аналітико-оцінювального критерію визначається міра здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до аналізу стильових особливостей образного змісту та форми музичних творів, а також до вибору у власній інтерпретації музики виконавських засобів музичної виразності узгоджено зі стильовою основою твору. Показниками означеного критерію слугують адекватність пізнання й оцінювання стильових особливостей музичного твору та відповідність створеної студентом інтерпретації музики стильовим ознакам творчості композитора.

Застосування інтерпретаційно-творчого критерію уможлиблює визначення міри здатності до виявлення індивідуально-творчого підходу студента до інтерпретації музики при чіткому дотриманні стильових ознак творчості композитора. Крім того, оскільки йдеться про підготовку педагога-музиканта, інтерпретаційно-творчий критерій має свідчити також про спроможність майбутніх учителів музичного мистецтва донести до школярів повноту стильових характеристик музики у процесі власного виконання. Показниками означеного критерію визначено, по-перше, оригінальність самостійно створеної студентом інтерпретації музики, по-друге, характер слухацької реакції школярів на музику у виконанні учителя.

У процесі діагностики за допомогою вище викладених критеріїв і показників було визначено рівні сформованості стильової культури виконання музичних творів у студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів – низький, середній, високий.

Низький рівень свідчить про обмеженість стильових уявлень, про недостатню усвідомленість студентами значення щодо відтворення стильових ознак композиторської творчості у виконанні музики, у передачі її образного змісту. Майбутні учителі цього рівня не виявляють прагнення до пізнання стильових особливостей музичних творів, до розширення і збагачення знань щодо художніх напрямів розвитку музичної культури. Студенти не володіють стильовим аналізом, не застосовують його при опрацюванні музичних творів. Створюючи інтерпретацію музичного твору, студенти практично не зважають на особливості стильового почерку композитора, вибір виконавських засобів виразності при цьому здійснюється безсистемно, хаотично, стильові ознаки не беруться до уваги. У процесі роботи зі школярами, під час педагогічної практики

зокрема, студенти з низьким рівнем сформованості стильової культури виконання музичних творів не виявляють інтересу до розширення стильової обізнаності школярів, вважаючи, що це зайві для них відомості. Виконання творів шкільного репертуару відрізняється формальним ставленням, студенти не в змозі зібрати увагу слухачів, повернути її до зучання музики.

Студенти, віднесені до середнього рівня сформованості стильової культури виконання музичних творів, демонструють певний запас знань щодо стильових особливостей композиторської творчості, визнають роль стильових ознак у становленні композиторської індивідуальності. Проте, стильова обізнаність студентів цього рівня відзначається певною безсистемністю, поверховістю, мозаїчністю. Водночас студенти виявляють інтерес до збагачення стильових знань, їх поповнення та розширення, вважаючи, що стильова обізнаність є необхідною у професійному становленні як музиканта-виконавця, так і учителя музичного мистецтва.

При аналізі стильових особливостей музичного твору студенти середнього рівня виявляють певні уміння, проте в практиці опрацювання виконавського репертуару студенти далеко не завжди звертаються до стильового аналізу, орієнтуючись переважно на інтуїтивне відчуття стилю. При цьому в інтерпретації музичних образів часто допускаються стильові похибки.

Виконавські трактовки, створені студентами самостійно, без допомоги викладача, нерідко характеризуються творчою скутістю, побоюваннями щодо безпосереднього виявлення власного індивідуального ставлення до музики. При цьому стильові параметри виконання також відрізняються певною нестабільністю, не завжди студенти опікуються точним відтворенням стильових ознак композиторської творчості. У практичній роботі в школі майбутні вчителі намагаються повернути увагу учнів до стильової специфіки виконуваних творів, проте далеко не завжди вміють знайти доречні пояснення, не можуть підібрати вдалі, яскраві музичні приклади, обмежуються формальними повідомленнями. Через це реакція школярів на музику у виконанні вчителя нерідко відзначається пасивністю, розосередженістю уваги, відсутністю яскравого інтересу.

Високим рівнем сформованості стильової культури виконання музичних творів відзначаються студенти, які ґрунтовно розбираються у стильових особливостях творчості композиторів різних

епох і національностей, часто можуть навіть «на слух» розпізнати належність твору до музичної спадщини певного композитора. Більше того, студенти цього рівня виявляють постійне, стійке бажання до розширення свого стильового тезаурусу, наполегливість до освоєння стильових напрямів розвитку музичної культури. У студентів цього рівня достатньо повно визначено стильові уподобання, при цьому вони цікавляться питаннями стильових особливостей розвитку сучасної музики. Завдання на стильовий аналіз музичного твору студенти високого рівня сформованості стильової культури виконують з інтересом, помилки допускають порівняно рідко. Самостійно опрацьовуючи інтерпретацію музичного твору, студенти прагнуть як дотримання стильових засад творчості композитора, так і виявлення свого індивідуального ставлення до музики. Важливо підкреслити, що студенти високого рівня не виявляють зневажливого ставлення до стильового опрацювання творів шкільної програми, вважаючи, що дотримання стильових особливостей творчості композитора у виконанні його творів – неодмінна ознака ефективності художньо-виховного процесу в школі. При цьому майбутні учителі прагнуть також і до творчого самовиявлення, до створення оригінальної інтерпретації музичних творів для дітей.

У результаті проведення діагностичного обстеження встановлено, що, на жаль, лише у 13,4% від загальної кількості учасників констатувального експерименту виявлено високий рівень сформованості стильової культури виконання музичних творів, середній рівень зафіксовано у 35,3%, низький – у 51,3%.

Висновки. Підсумовуючи попередньо викладений матеріал, підкреслимо, що розроблені в процесі дослідження критерії (мотиваційно-когнітивний, аналітико-оцінювальний, інтерпретаційно-творчий) забезпечують отримання об'єктивних даних щодо сформованості стильової культури студентів, оскільки системно охоплюють основні різновиди музичної діяльності студентів - сприймання, оцінювання, творення.

Результати діагностики зумовлюють потребу у розробленні принципів засад, педагогічних умов, методів та прийомів ефективного формування стильової культури виконання музичних творів у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі освоєння навчальних дисциплін з фаху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю. К. *Педагогический эксперимент*. Введение в научное исследование по педагогике. Москва: Педагогика. 1988. 237 с.
2. Бондар В. І. *Методологія та філософія наукового пізнання: подібність, відмінність, взаємозбагачення*. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 59 – 68.
3. Давидов М. А. *Виконавське музикознавство: енциклопедичний довідник*. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2010. 400 с.
4. Зайцева А. В. Діалогова стратегія взаємодії у контексті формування комунікативної культури майбутнього вчителя музики. *Наукові записки. Серія: Педагогічні та історичні науки* / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Вип. 121. С. 50-54.
5. Зязюн І. А. *Інтеграційна функція культурної парадигми*. Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. Київ; Черкаси, 2008. Вип. 5. С. 3-13.
6. Мендубаева З. А. Педагогическая диагностика. *Критерии и показатели экспертизы учебной книги*. Молодой ученый. 2012. № 7. С. 291–299.
7. Москаленко В. Г. *Лекции по музыкальной интерпретации*: учеб. пособие. Киев: Клякса, 2013. 271 с.
8. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2013. 248 с.
9. Отич О. *Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти*. Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент : зб. наук. пр. / Нац. акад. образотворчого мистецтва і архітектури. Київ, 2010. Вип. 5. С. 232-242.
10. Поляков А. В. *Стилевая компетентность в структуре музыкальной и профессиональной культуры личности будущего учителя музыки*. Искусство и художественное образование в контексте межкультурного взаимодействия: мат-лы III междунар. науч.-практ. конф., г. Казань, 19 ноября 2014 г. Казань: Отечество, 2015. С. 204-207.
11. Семенова Е. А. Критерии и уровни сформированности у студентов технических специальностей вуза информационно-технологической компетентности. *Наука о человеке: гуманитарные исследования*. 2016. № 2. С. 118–123.

12. Усачева О. В. Стилевой подход к содержанию и организации слушания музыки в школе: на материале вузовской подготовки учителя музыки: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2008. 174 с.

13. Хьелл Л. *Теории личности*. Изд. 3-е. СПб.: Питер, 2014. 608 с.

14. Шевнюк О. Л. *Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика: монографія*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 232 с.

15. Щолокова О. П. *Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: [монографія]*. Київ: ВПОЛ, 1996. 172 с.

16. Aleksieienko-Lemovska L. Diagnostics of Methodological Competence Development of Preschool Teachers. Scientific and Technical Revolution Yesterday Today and Tomorrow. 2020. P. 731–739.

17. Braslavskaya O. V., Maksutov A. A. *Development of social competence of schools as a modernization module of modern education*. Humanitarian Balkan Research. 2019. Т. 3. № 2 (4). С. 8-11.

18. Edwards R., Nicoll K. *Expertise, competence and reflection in the rhetoric of professional development*. British Educational Research Journal. 2013. № 2. P. 115–131.

19. Peeters J., Bushati M., Sharmahd N. *Towards continuous professional development: Experiencing group reflection to analyse practice*. European Journal of Education. 2018. № 53 (1). P. 58–65.

Zhang Shengwen

CRITERIA OF FORMATION OF STYLE CULTURE OF PERFORMING MUSICAL WORKS BY FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART

Abstract. *The article is presented the results of research work on the characteristics the levels of stylistic culture of performing musical works by future music teachers, provides criteria and indicators by which it is appropriate to conduct appropriate diagnostics.*

According to the results of the research, the following main criteria of formation of stylistic culture of performance of musical works by

future teachers of music art are given: motivational-cognitive, analytical-evaluative and interpretive-creative.

Motivational-cognitive criterion used to identify the degree awareness of future teachers in the stylistic areas of musical culture, the degree motivation of students to learn and play in the performance the stylistic basis of musical works; analytical-evaluative - to determine the degree of ability of future teachers to adequate, reasoned evaluation and choice of expressive means performance in creating the interpretation of music in accordance with the stylistic features the composer's work; interpretive-creative - to determine the degree of ability of creative self-expression the student against the background of the reproduction of stylistic features of the composer's work.

The article describes the levels of stylistic culture music performance - high, medium and low, which differ in the system and breadth of stylistic knowledge future music teachers, compliance with the interpretation of music stylistic features the composer's work, readiness to convey to students a full range of stylistic characteristics own music performance.

The urgency developing methodological bases for the formation of stylistic culture performing musical works by student's art faculties' pedagogical universities emphasized.

Keywords: *music teacher, stylistic culture of music performance, criteria and levels of formation.*

REFERENCES

1. Babanskyj Ju. K. Pedagoghycheskij eksperiment. Vvedenye v nauchnoe yssledovanye po pedagoghyke /Pod red. V. Y. Zhuravleva. Moskva: Pedagoghyka. 1988. 237 s.
2. Bondar V. I. Metodologhija ta filosofija naukovogo piznannja: podibnistj, vidminnostj, vzajemobaghachennja / Ukrajinjskij pedagoghichnyj zhurnal. 2015. # 1. S. 59 – 68.
3. Davydov M. A. Vykonavsijke muzykoznavstvo: encyklopedychnyj dovidnyk. Lucjk: Volynjska oblasna drukarnja, 2010. 400 s.
4. Zajceva A. V. Dialoghova strateghija vzajemodiji u konteksti formuvannja komunikatyvnoji kuljтуры majbutnjogho vchytelja muzyky / Naukovi zapysky. Serija: Pedagoghichni ta istorychni nauky / Nac.

ped. un-t imeni M. P. Draghomanova. Kyjiv: NPU imeni M. P. Draghomanova, 2014. Vyp. 121. S. 50-54.

5. Zjazjun I. A. Integracijna funkcija kuljturnoji paradyghmy / Profesijno-khudozhnja osvita Ukrajinu: zb. nauk. pr. / [redkol.: I. A. Zjazjun (gholova) [ta in.]. Kyjiv; Cherkasy, 2008. Vyp. 5. S. 3-13.

6. Mendubaeva Z. A. Pedagoghycheskaja dyaghnostyka. Krytery y pokazately ekspertyzy uchebnoj knyghy. Molodoj uchenyj. 2012. # 7. S. 291-299.

7. Moskalenko V. Gh. Lekyy po muzykalnoj ynterpretacyu: ucheb. posobyе. Kyev: Kljaksa, 2013. 271s.

8. Oleksjuk O. M. Muzychna pedagoghika: navch. posib. Kyjiv: Kyjiv. un-t imeni B. Ghrinchenka, 2013. 248 s.

9. Otych O. Kuljturologhichna pedagoghichna paradyghma jak metodologhichna osnova suchasnoji osvity / Mystecjka osvita: zmist, tekhnologhiji, menedzhment: zb. nauk. pr. / Nac. akad. obrazotvorchoho mystectva i arkhitektury. Kyjiv, 2010. Vyp. 5. S. 232-242.

10. Poljakov A. V. Stylevaja kompetentnostj v strukture muzykalnoj y professyonalnoj kuljtuury lychnosty budushhegho uchytelja muzyky / Yskusstvo y khudozhestvennoe obrazovanye v kontekste mezhkuljturnogho vzaymodejstvyja: mat-ly III mezhdunar. nauch.-prakt. konf., gh. Kazanj, 19 nojabrja 2014 gh. Kazanj: Otechestvo, 2015. S. 204-207.

11. Semenova E. A. Krytery y urovny sformyrovannosty u studentov tekhnicheskikh spetsyaljnostej vuza ynformacyonno-tekhnologhicheskoy kompetentnosty. Nauka o cheloveke: ghumanytarnye yssledovanyja. 2016. # 2. S. 118-123.

12. Usacheva O. V. Stylevoj podkhod k sodержanyju y orghanyzacyu slushanyja muzyky v shkole: na materyale vuzovskoj podghotovky uchytelja muzyky: Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Moskva, 2008. 174 s.

13. Khj'ell L. Teoryy lychnosty. Yzd. 3-e. SPb.: Pyter, 2014. 608 s.

14. Shevnjuk O. L. Kuljturologhichna osvita majbutnjogho vchytelja: teorija i praktyka: monoghrafija. Kyjiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Draghomanova, 2003. 232 s.

15. Shholokova O. P. Osnovy profesijnoji khudozhnjo-estetychnoji pidghotovky majbutnjogho vchytelja: [monoghrafija]. Kyjiv: VIPOL, 1996. 172 s.

16. Aleksieienko-Lemovska L. Diagnostics of Methodological Competence Development of Preschool Teachers. Scientific and Technical Revolution Yesterday Today and Tomorrow. 2020. R. 731–739.

17. Braslavskaya O.V., Maksutov A.A. Development of social competence of schools as a modernization module of modern education. Humanitarian Balkan Research. 2019. Т. 3. # 2 (4). S. 8-11.

18. Edwards R., Nicoll K. Expertise, competence and reflection in the rhetoric of professional development. British Educational Research Journal. 2013. # 2. R. 115–131.

19. Peeters J., Bushati M., Sharmahd N. Towards continuous professional development: Experiencing group reflection to analyse practice. European Journal of Education. 2018. # 53 (1). P. 58–65.

Дата подання рукопису: 29 березня 2021 р.

Дата прийняття до друку: 13 травня 2021 р.